

Snaží se vzchopit. Marně. Emoce, které ji zaplavují při pohledu na vévodu de Nemours nebo při pouhém pomýšlení na jeho jméno, demonstrují její poraženou vůli. Navzdory svému přesvědčení, a aniž by to měla v úmyslu, vždy podlehně slabosti a spáchá činy, které ji k něčemu zavazují. Plné vědomí, které projevuje, jí nemůže pomoci.

Paní de Chartres si této náklonnosti všimla, avšak byla velmi vážně nemocná. Pozvala tedy svou dceru k lůžku. „Jste na pokraji záhuby,“ sdělila jí. Připomněla jí povinnosti, kterými je zavázána svému manželovi, a povinnosti, které má vůči sobě samé, a poté se plně odevzdala na milost a na odpovědnost své dceři. Najednou v ní zvítězila křehkost nad autoritou a rozhodla se, že svůj věčný život předá do rukou kněžny de Clèves. „Jestliže vás kromě ctnosti a povinnosti může k tomu, co si přejí, donutit i něco jiného, tak vězte, že mé štěstí, které se, jak doufám, dostaví po opuštění tohoto světa, pokazí, uvidím-li vás poklesnout jako ostatní ženy.“ To byla poslední slova paní de Chartres. Tato řeč kněžnou de Clèves otřásla. Nemusí věřit v posmrtný život, aby se cítila zavázána zesnulé, a, protože sledovala s prozíravostí plnou zármutku, že nad ní vždy zvítězí a přemůže ji její náklonnost, uchýlila se k mimořádnému rozhodnutí.

Vydala se napospas svému muži a *svěřila se* mu tím, že *mu svěřila*, že je zamilovaná do jiného muže. „Je pravda, že mám důvod odejít od dvora a chtěla bych se vyhnout nebezpečí, ve kterém se mnohdy ocitnou dívky mého věku. Nikdy jsem nedala najevo slabost a nebála bych se ji projevit, kdybyste mne nechal svobodně odejít od dvora nebo kdybych ještě měla paní de Chartres, aby mě vedla. Ať je mé rozhodnutí jakkoli nebezpečné, činím tak s radostí, abych vám mohla být i nadále hodna. Tisíckrát vás prosím o odpuštění, jestliže se vám mé pocity protiví, alespoň mé počínání vám protivné nikdy nebude. Pomyslete na to, že k takovému činu je třeba mít muže v lásce a vážit si jej víc, než by kdy bylo možné uvěřit. Vedťe mě, mějte se mnou soucit a milujte mě ještě, jestli jste toho schopen.“ Tento výstup v době, kdy román vyšel, všechny ohromil. Dokonce vyvolal pohoršení. Lidé v salonech se hádali. A francouzský časopis *Mercurie Galant* zahájil anketu, takový průzkum veřejného mínění, který vypracoval výřečný ředitel časopisu Donneau de Visé: „Ptám se, zda počestná žena, která si váží svého naprosto čestného muže, a kterou neustále přemáhá vášeň k milenci, kterou se snaží potlačovat všemi možnými prostředky, ptám se, zda takováto žena, která chce odejít někam, kde nebude vystavena pohledu milence, o němž ví, že ji miluje, aniž by věděl, že by ho rovněž milovala, a která ke svému odchodu nemůže přesvědčit svého muže, aniž by mu vyjevila city, které chová pro milence, před kterým chce uprchnout. Udělá lépe, svěří-li vášnivě tajemství svému muži, než aby mlčela a snažela nepřetržitý vnitřní boj, jemuž by byla vystavována během nevyhnutelných setkání s milencem, od něž nebude moci odejít, dokud toto tajemství neodkryje.“

Tento styl, který je neobyčejně propletený otázkou milostné kazuistiky, čtenáře časopisu *Mercurie* neodradil. Právě naopak. Odpovědi se pod pseudonymy, které byly rozmanité a zároveň okouzlující, jen hrnuly. Céleste Allobroge, le Berger des rives de la Juine nebo le Géomètre de Guyenne, o němž si lidé často mysleli, že jde o spisovatele de Fontanelle, a kterého kniha a sporný výstup kněžny naprosto uchvátily. Nicméně většina čtenářů jejich nespokojenost sdílela. Přiznání kněžny de Clèves bylo nevhodné a zároveň zhoubné, neboť narušilo manželský klid. Podle Bussy-Rabutina toto výstřední přiznání překračovalo nejen pravidla slušnosti, ale i pravděpodobnosti. Nesmělo a ani nemohlo existovat. Takové chování bylo nepřijatelné. L'Insensible de Beauvais, který údajně tlumočil jednomyslný názor svých přátel, tvrdil, že žena musí „neustále vnitřně bojovat a dokonce v boji zemřít“, než aby snad trápila svého manžela.

Dnes jsme na propast vzdálení od takovýchto úvah plných pohoršení. Nejvyšší hodnotou již není klid, ale štěstí. Slušnost od období Rousseaua nahradila upřímnost. Díky vývoji rovnoprávnosti úloh již není muž pánem. Nakonec jsme vznešenou literaturou, zejména knihou *Kněžna de Clèves*, přeformovali, abychom posuzovali pravděpodobnost textu podle světla, které vrhá na dvojakost mezilidských problémů. Kněžna de Clèves nechce svým přiznáním rozbít pouto, které ji pojí s manželem, ale naopak jej chce posílit.